

خلاصه کتاب مبانی و اصول تعلیم و تربیت

عجم، انصاری، میر گل / ناشر: پیام نور

فصل اول: مفهوم‌شناسی تربیت

هدف کلی

✓ آشنایی با تعاریف، طبقه‌بندی اهداف و انواع مفاهیم مرتبط با تربیت.

مقدمه

✓ در فرهنگ گذشته، دو مفهوم «تعلیم» و «تربیت» با هم به کار می‌رفتند که بعدها به «آموزش» و «پرورش» تبدیل شدند.

✓ آموزش: معمولاً به یادگیری موضوعات خاص و مهارت‌ها اشاره دارد (جنبه عینی و بیرونی).

✓ پرورش: به تهذیب اخلاق، تزکیه نفس و رشد همه جانبه فرد اشاره دارد (جنبه درونی و اخلاقی).

✓ انسان ذاتاً موجودی اجتماعی است و بدون تربیت (به معنای صحیح) در انزوا رشد نمی‌کند، بلکه تعامل او با جامعه باعث رشد و تکاملش می‌شود.

✓ تربیت عاملی است که فرهنگ و تمدن انسانی را حفظ کرده و به نسل‌های بعد منتقل می‌کند.

✓ تفاوت انسان با حیوانات در این است که انسان برای زندگی اجتماعی نیاز به «آموزش و پرورش» دارد، در حالی که حیوانات مجهز به غرایز طبیعی هستند.

تعاریف سلبی تربیت

✓ برای درک درست تربیت، ابتدا باید دانست که تربیت چه چیزی نیست. برخی مفاهیم وجود دارند که ظاهراً شبیه تربیت‌اند اما با ماهیت واقعی آن در تضاد هستند.

تلقین

- ✓ معنای لغوی: فهمانیدن و تفهیم کردن.
- ✓ معنای اصطلاحی (در اینجا): وارد کردن عقاید یا مطالب به ذهن فرد بدون ایجاد زمینه برای تفکر و نقد.
- ✓ تلقین به عنوان یک روش تربیتی مردود است زیرا:
 - * بر تعصبات عاطفی استوار است نه استدلال عقلی.
 - * آزادی اندیشه و خردورزی فرد را نادیده می‌گیرد.
 - * منجر به جمود فکری و تعصب می‌شود.
- ✓ تربیت واقعی باید منجر به رشد عقلانی و استقلال فکری شود، در حالی که تلقین فرد را وابسته و مقلد بار می‌آورد.

بار آوردن

- ✓ معنای لغوی: تربیت کردن، عادت دادن.
- ✓ این مفهوم بیشتر شبیه به رشد گیاهان یا حیوانات است (تغذیه و مراقبت فیزیکی) و برای انسان کافی نیست.
- ✓ تربیت انسان فراتر از صرفاً «عادت دادن» است. عادت‌ها اعمالی مکانیکی و بدون تفکر هستند، در حالی که تربیت باید همراه با آگاهی و انتخاب باشد.
- ✓ اگر تربیت صرفاً به معنای تحمیل کردن اراده مربی بر متربی باشد (مانند شکل دادن به گل کوزه‌گری)، آزادی و خلاقیت شاگرد از بین می‌رود.

تعاریف ایجابی تعلیم و تربیت

- ✓ تعاریفی که ماهیت واقعی و سازنده تربیت را نشان می‌دهند.

مفهوم تعلیم

- ✓ مفهوم عام: هر نوع انتقال مفاهیم و تأثیرگذاری بر ذهن فراگیر (چه رسمی، چه غیررسمی، چه از طریق رسانه‌ها).

✓ مفهوم خاص: فرآیندی که در نظام‌های آموزشی (مدارس و دانشگاه‌ها) با برنامه و هدف مشخص، توسط معلم برای ایجاد یادگیری در دانش‌آموز انجام می‌شود.

✓ تعلیم خاص نیازمند تعامل دوطرفه (معلم و شاگرد) و طراحی قبلی است.

مفهوم تربیت

✓ معنای ریشه‌ای: از ریشه «ربو» به معنای فزونی، رشد و نمو است.

✓ افلاطون: تربیت را ایجاد تعادل میان جسم و روح و درک زیبایی‌ها و کمالات می‌داند.

✓ دیویی: تربیت را بازسازی مداوم تجربیات می‌داند که منجر به رشد بیشتر و سازگاری با محیط می‌شود.

✓ دورکیم: تربیت را جامعه‌پذیری نسل جوان توسط نسل بالغ می‌داند تا فرد برای زندگی اجتماعی آماده شود.

✓ نتیجه‌گیری: تربیت جریانی دائمی، هدفمند و تعاملی است که تمام ابعاد وجودی انسان (عقلانی، عاطفی، جسمانی، اجتماعی) را در بر می‌گیرد تا فرد به کمال شایسته خود برسد.

مفهوم‌شناسی واژه‌های اصول و مبانی تربیت

✓ تفکیک دقیق بین «مبانی» و «اصول» برای درک علم تربیت ضروری است.

معنا و مفهوم مبانی تربیت

✓ مبانی (Foundations): به حقایق، واقعیات و موقعیت‌هایی اشاره دارد که «هستند».

✓ مبانی، گزاره‌های توصیفی (Descriptive) هستند که از علومی مانند روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه و زیست‌شناسی گرفته می‌شوند.

✓ مثال: «انسان موجودی اجتماعی است» یا «انسان دارای اختیار است». این‌ها واقعیتهایی هستند که زیربنای تربیت را می‌سازند.

✓ مبانی، تکیه‌گاه نظری و علمی برای تدوین اصول هستند.